

Wij van de Ripetta

Ander werk van Tomas Lieske

Constantijn Huygens-prijs 2024

De ijsgeneraals (gedichten, 1987)

Een hoofd in de toendra (essays, 1989)

Een tijger onderweg (gedichten, 1989)

Oorlogstuinen (verhalen, 1992) Geertjan Lubberhuizenprijs 1993

Grondheer (gedichten, 1993)

Nachtkwartier (roman, 1995)

Gods eigen kleinzoon (verhalen, 1996)

De achterste kamer (verhalen en beschouwingen, 1997)

Franklin (roman, 2001) Libris Literatuur Prijs 2001,

De Inktaap 2002

Stripping & andere sterke verhalen (gedichten, 2002)

Gran Café Boulevard (roman, 2003)

Mijn soevereine liefde (novelle, 2005)

Hoe je geliefde te herkennen (gedichten, 2006) vsb Poëzieprijs 2007

Dünya (roman, 2007)

Een ijzersterke jeugd (novelle, 2009)

Alles kantelt (roman, 2010) Littéraire Witte Prijs 2012

Haar nijlpaard optillen (gedichten, 2012)

Door de waterspiegel (roman, 2014)

Retourschip De Liefde (novelle, 2015)

Daedalea (prozagedichten, 2016)

De vrolijke verrijzenis van Arago (roman, 2018)

Keto Stiefcommando (gedichten, 2019)

Honderd hoge dagen (roman, 2020)

Het spettert geluk (gedichten, 2021)

Niets dat hier hemelt (roman, 2023) F. Bordewijk-prijs 2023

Brandende kevers (een keuze uit de gedichten, 2023)

Tomas Lieske

Wij van de Ripetta

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2024

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2024 Tomas Lieske
Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's
Uitgeverij BV, Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslag Roald Triebels
Omslagbeeld Caravaggio (1571-1610),
Vocazione di San Matteo (1599-1600)
Foto auteur Mark Kohn

ISBN 978 90 253 1779 9 / NUR 301
www.querido.nl

Intro

Rome, dacht de kardinaal, en hij stak zijn rechterhand diep langs zijn warme huid in zijn werkbroek om een knellende naad of een opgerold stuk stof los te trekken en zijn lichaam wat op te schudden.

‘Rome,’ zei hij nu luid, en hij greep naar de deurknop. ‘Rome is het brandende middelpunt van de bestaande wereld en wij wonen...’

De zin veranderde voortijdig in gemompel en vervolgens in verbaasde stilte. De kardinaal voelde weerstand, de deur ging niet zo gemakkelijk open als hij verwachtte. Hij haalde zijn rechterhand uit zijn broek, duwde uit alle macht. De tegendruk viel plotseling weg en hij trapte op de man die vlak erachter met handen en knieën op de grond gebogen over een kaart hing. Hij kon zich alleen maar staande houden doordat zijn handen op de rug van de kaartlezer konden steunen. Bij de heftig stokkende beweging was een van zijn sloffen losgeschoten en die lag nu verderop.

‘Wat ben jij aan het doen?’ riep hij verbaasd en ook wat geërgerd uit.

‘Mijn grenzen verleggen,’ antwoordde de knielende tekenaar zonder verdere uitleg.

De cartograaf had de zware metalen punt van de manshoge houten passer uit het kabinet van kardinaal Francesco Del Monte midden in de vloer van zijn atelier geplaatst en had over de grote, gedetailleerde kaart van de Kerkelijke Staat (ook al uit het kabinet), dwars door het Apostolisch Paleis en verder naar de Maremma en over land tot de bovenloop van de Tiber, een halve cirkel getrokken. Net had zijn passer het Adriatische water bereikt toen de kardinaal naar binnen was gestruikeld.

De eminentie was in vrijetijdsbroek gekleed: een fel kardinaalrood gekleurd kledingstuk met middenvoor boven de ceintuur een klein vierkant borstdeel en over de schouders smalle banden die het grootste gedeelte van zijn onbehaarde bovenlichaam bloot lieten. Aan zijn voeten droeg hij één slof, waarop geborduurd de galero, de platte kardinaalshoed, en aan weerszijden van het Medici-wapenschild de erekwasten. De andere, even rijk versierde slof dreef ondersteboven, zieltoegend in de Adriatische Zee. Del Monte keek wat geïrriteerd omdat hij zag dat de passer en de kaart zonder toestemming uit zijn kabinet waren gehaald, en ook al zou deze vriend ze niet beschadigen, het was toch niet de bedoeling dat alle bewoners met de kunstschaten en de instrumenten heen en weer gingen sjouwen. Hij duwde met zijn hand op de rug van de tekenaar en kwam overeind.

‘Je zet je plan dus door. Je gaat Rome verlaten? Wat zoek je in godsnaam in die rimboe?’

Geen antwoord. De tekenaar kroop over de kaart naar de slof. Hij lette er zorgvuldig op dat de kaart niet scheurde.

‘Over een paar maanden leven we in het jaar 1600. Ben je bijgelovig, Merisi? Niet de beste tijd voor een grote reis.’

Merisi viste de slof van de kaart en kroop terug naar de kardinaal. Hij pakte de mollige enkel van Del Monte en probeerde de slof aan de voet te schuiven. Maar de kardinaal werkte niet mee en bleef zwaar op zijn voeten steunen.

‘1600? Bijgelovig?’ drong hij aan.

‘Ik dacht het niet, til uw voet dan op.’

Nu bewoog het been een klein stuk de wijde rode broekspijp in en Merisi kon het voorstuk van de slof over de tenen schuiven.

‘De groothuismeester van het paleis heeft nog kardinaalskoeken over. Neem die mee. Dan heb je voor onderweg wat proviand. Reis je per paard?’

Merisi moest hem bekennen dat dat niet ging.

Del Monte vroeg hem mee te lopen naar het dak. Daar konden ze over nachtelijk Rome uitkijken. Ze liepen over een brede trap en toen een gang door. Merisi trok beleefd een zware deur voor de kardinaal open en hield daarna abrupt zijn pas in omdat in de gang een jonge, naakte vrouw liep die nonchalant een lichtblauwe jurk of een blauw laken aan een punt achter zich aan sleepte. Ze droeg een hoed met een hoge opstaande rand vol druivenbladeren en bessen. Verder geen enkel kledingstuk. Ze keek even om, zag de kardinaal en zijn metgezel, vond het kennelijk niet nodig haar stap te vertragen of te versnellen en draaide toen elegant een kamer in. De deur naar de gang bleef onverschillig of uitnodigend openstaan.

‘Dat is de Madonna,’ zei Del Monte zonder blikken of blozen, en toen Merisi hem met een lichte lach aankeek, voegde hij eraan toe: ‘Zij speelt de chitarriglia, een soort Spaanse gitaar.’

Dat verklaarde niet veel, maar de kardinaal begreep dat Merisi het onkies vond verder te vragen. Bij het langslopen duwde Del Monte de deur waarachter de muze verdwenen was dicht. Vanuit de muziekzaal kletterde een heldere, spottende lach.

De roodbruine plavuizen van het dakterras waren nog warm van de zon overdag, maar de lucht was fris en prettig. Ze zagen de donkere silhouetten van de kerken en de bebouwde heuvels. De San Pietro-basiliek. De andere kant op de Maria Maggiore. Iets naar rechts de Lateranen, die al jaren aan herstel toe was. De meeste vuren waren op dit uur gedoofd, dus ze konden de miljoenen sterren zien die blinkend de stad in een zachte feestgloed zetten.

‘Hoezo gaat dat niet per paard?’ vroeg Del Monte, die dankzij zijn luchtige *salopette pour cardinaux* de temperatuur nu eindelijk als prettig kon ervaren.

Merisi legde met duidelijke tegenzin, zelfs schaamte uit dat de dieren die hij had geprobeerd nukkig waren en hem op geen enkele manier hadden geduld in het zadel of op hun rug. Hij had een gedrongen gestalte en vrij korte benen, zodat elk rijdier het gevoel kreeg dat de benen links en rechts niet pasten. Bovendien was hij driftig van aard en geneigd tot slaan en schoppen, wat zo’n dier heel goed aanvoelde. Een van die paarden, vertelde hij, had hem van zijn rug afgevoerd en was naar een plaats verderop geslenterd,

had zich plots omgedraaid en was op hem afgestormd. Een koopman had hem op tijd kunnen wegtrekken, anders hadden de hoeven hem verwond of misschien zelfs gedood. Hij zag af van een rijdier en zou met een over de grond slepend rammelend zwaard aan zijn zijde op weg gaan als een bespottelijke ridder te voet.

De kardinaal greep het vierkante borststuk en trok de stof iets van zijn blote lijf af. De broek hing scheef, zodat een lauwkoele wind over zijn huid kon spelen. Hij wees naar de hemel.

‘Ik bezit kaarten waarop die sterrengroepen staan ingetekend.’

De kardinaal geloofde in de sterrengroepen en in de onvoorstelbare krachten die achter die pinkelende lichtjes schuilgingen, maar het was leerstof voor atheïsten. Voor mensen die het bestaan van God op een of andere manier ontkenden. In elk geval geloofden ze niet in een lijfelijke aanwezigheid daar in de hoogte. Of in de letterlijke scheppingstekst van de Bijbel. Wat Merisi daarvan dacht wist hij niet zeker.

‘Lopend door de Maremma dus,’ zei Del Monte toen ze allebei op een stoel zaten.

‘Ja, lopend door de Maremma.’

Onbegaanbaar, meende de kardinaal.

‘Ach, moerasgebieden. Je moet de voetpaden aanhouden.’

‘Je hoort wel verhalen over giftige dampen,’ zei de eminentie voorzichtig. Hij wilde niet weer een felle discussie over de route.

‘Ja, ze verzinnen van alles,’ wierp Merisi tegen. ‘Schilders verzinnen een hemel met heiligen en enge-

len, en kwakzalvers verzinnen moeilijke adem, kapotte lever en groene pus.'

Del Monte bewoog zijn hand om alle vuiligheid weg te wuiven.

'Het zijn heidenen,' wist Merisi.

'Heidenen,' bevestigde Del Monte, en hij knikte met zijn hoofd, maar keek direct daarna zijn metgezel toch onzeker aan.

'Die geïsoleerde dorpen en die bergstadjes worden bevolkt door heidenen. Hoe zit dat trouwens met de grenzen? Weet u dat?'

'Hoe bedoel je? Welke grenzen?'

'Mag je die straffeloos overschrijden? Wat moet ik me voorstellen bij zo'n grens? Dus niet langs de gewone weg van Rome naar Milaan en Florence, maar de grens in die verlaten uiterste gebieden van de Kerkelijke Staat.'

'Daar zijn grenskapelaans voor,' antwoordde Del Monte op een lachende en sympathiek onbetrouwbare toon. 'Stel je een rij priesters voor, heuvelop, heuvelaf. Dat zijn de zogenaamde grenskapelaans. Met nachtelijk vuur of rook overdag houden ze onderling contact en ze onderzoeken de pelgrim of de ruiter die naar Rome wil reizen op wapens. En bij verdachte onduidelijkheid leveren ze de grensoverschrijder uit aan de opsporingsambtenaren van de paus, de sbirri.'

Er zweefde een kleine nachtvlinder of een mot om het hoofd van de kardinaal.

'Je kunt mijn naam gebruiken,' veranderde Del Monte plotseling van toon. 'En als het je effectiever lijkt, zal ik wel een schriftelijk bewijs van dienstbaar-

heid en vriendschap geven. Maar het lijkt me onwaarschijnlijk dat in die verlaten uitgestrektheid van de natte, noordoostelijke grensgebieden van de Kerkelijke Staat een ander mens rondzwerft.’

Ze hadden het dakterras betreden via een paar lage rommelkamers die de bovenste verdieping van het Palazzo Madama vormden. Niet zichtbaar vanaf de straat, verscholen achter de ornamenten boven de daklijstversiering, was dit terras met de drie aangrenzende rommelkamers een heimelijke plaats waar het ceremonieel en alle decorum onnodig waren. Overdag nauwelijks begaanbaar in de brandende zon, ’s avonds en ’s nachts een koele, natgespoten oase hoog boven de smerige, zwetende stad. Door diezelfde voorraadkamers kwam nu een bediende met een schaal gesneden harde Orbetello-worst, daarbij draadjes vlees tot bosjes verpakt met een rood touwtje eromheen en een karafje wijn dat hij op het terras uitschonk in twee dure kristallen kelkglazen. De kardinaal wees naar het vlees, zei verlekkerd ‘cavallo’, schoof de banden van zijn schouders en rolde het bovenstuk van de ruime tuinbroek naar beneden. De grote stoel waarop hij zat verhinderde verder afzakken. Hij bracht een woordeloze heildronk uit en wenste met een knik van zijn vriendelijke hoofd de reiziger een behouden thuiskomst toe.

Nu zag Merisi verschillende nachtvlinders. Hij vroeg zich af waar die vandaan kwamen. Hij vond het wentelen van de witte kleine vlekjes een fascinerend gezicht en wees de kardinaal op het schouwspel. Fran-

cesco Del Monte keek even omhoog en proefde opnieuw van zijn wijn. Hij zat nu boven op de tuinbroek, zijn benen nog keurig in de pijpen, zijn armen, schouders en romp helemaal bloot. De stof had hij steeds verder naar beneden gerold. Onderaan de rug bolde het vlees aan beide zijden en een begin van de kardinaalsspleet was soms zichtbaar.

‘Ken je Galileo Galilei?’

‘Ja. Wie is dat precies?’ reageerde Merisi aarzelend. De worst was keihard.

‘Een natuurkundige en astronoom. Hij is hoogleraar in Padua.’ Del Monte keek naar de flonkerende sterren boven zijn hoofd. ‘Galilei verdedigt de leer van Copernicus. Niet de aarde is het middelpunt, maar de zon, en waarschijnlijk zijn er vele zonnestelsels. Kijk, er zit een mot in mijn wijn.’

‘Daar kan hij wel eens gelijk in hebben. Het is krankzinnig om te denken dat al die sterren om ons heen draaien. Dat het alleen om ons gaat.’

‘De Kerk leert dat de aarde het centrum van het heelal is.’

‘De Kerk houdt vast aan een oud en verkeerd standpunt.’

‘Wat kun jij toch belachelijk eerlijk voor de dag komen. Zoiets zeg je toch niet? Er is controle. Overall luistert er iemand mee. Je hebt misschien gelijk, maar hou jij je maar bij het schilderen. Dat is minder gevaarlijk. Je kruist daar de bovenloop van de Tiber. Je kent de vervuilde rivier vanuit de stad. In het noorden is de rivier springerig, zilver en schitterend.’

En net toen de kardinaal zijn oversprong naar de

Tiber wilde toelichten, zakte een wolk motten traag naar beneden. Hij begon te wuiven en te zwaaien met zijn hand om de nachtvlinders weg te jagen.

‘Wat zijn dat voor hellekevers,’ riep hij.

‘Kleine hermelijnvlinders, zei Merisi, die in een dorp was opgegroeid en van sommige nachtvlinders de naam kende. ‘Of kleine rietvinken. Hoewel deze wel heel klein zijn.’

Bij de kamers stonden kaarsen en het licht zorgde ervoor dat de vleugels telkens oplichtten. Door het gebaar van de prelaat vlogen ze op en vanaf zijn hoofd en schouders dansten er tien, twintig omhoog. Ze cirkelden in een op en neer gaande schroefbeweging. Vermoedelijk waren er nog veel meer in het donker en zag je alleen de tien of twintig die in het licht van de kaarsen vlogen of die sterk afstaken tegen het bleke, zilververbrande rood van de eminentie. Misschien kwamen ze af op zijn gezalfde handen of op de wierook die hij in grote hoeveelheden ingeademd moest hebben.

Del Monte stond met enige irritatie op en greep net op tijd zijn tuinbroek.

‘Wat is dit allemaal?’

Alsof hij met het opstaan de nachtvlinders een sein had gegeven om uit hun graf te verrijzen en dansend een gevleugeld Pasen te vieren, zwierven er nu overal witte vlekjes. Alle sterren waren naar beneden gevallen. En al die witte fladdersterren doken op hem, op zijn hoofd, op zijn blote rug, zijn blote borst, zijn kardinaalsbroek. Hij probeerde met zijn Medici-pan-toffel de nachtvlinders weg te slaan, maar het hielp niet. De insecten vlogen zonder geluid rond en ze daal-

den in grote stilte. De kardinaal en zijn bezoeker hadden even een gezamenlijke gewaarwording dat elk dier een hoog geluid maakte. Dat maal honderd en het werd een supersonisch krijven, maar ze hoorden niets. Hoogstens in de verte, lager, enkele instrumenten die gestemd werden. Ze stapten op en gingen naar binnen. Eenmaal in de lage rommelkamer en met de deur dicht konden ze de vliegende insecten van de kardinaal afslaan en ook zijn luchtige kleding kregen ze op een fatsoenlijke manier vleugelvrij.

Hoofdstuk 1

Hij heette Michelangelo Merisi, maar onder die naam kende niemand hem. Hij had de Maremma overleefd en bevond zich nu voorbij het noordelijkste punt van zijn reis. Hij had genoeg gezien en in zijn herinnering opgeslagen om alles wat hij aan Bijbelse voorstellingen zou schilderen een landschap te geven dat hier in deze streken gevonden kon worden, waar pelgrims door trokken en dat voor iedereen herkenbaar was. Vanaf hier zou hij teruggaan naar Rome.

Er liep een slingerende weg, die af en toe veranderde in een ezelpad, dat nauwelijks te onderscheiden was omdat de begroeiing ernaast opdrong. De onverzettelijke rotsen hadden de vorm van langgerekte, rechtop staande, smalle kegels die tegen elkaar geperst waren. Hij was alleen op de wereld. Vogels, ja, dat wel, hoog, buiteland, zwevend. En onder de struiken ritselende knaagdieren en allerlei voelsprietten en dekschilden. Of grotere dieren die gevaarlijk konden zijn. Die ongezien door hem vanuit het groene donker naar hem loerden, onderzoekend, angstig of met ingehouden hoongelach. Zijn voeten deden pijn omdat zijn schoenen scheef waren afgesleten en hij bij iedere stap

naast de zool trapte. Af en toe hinkte hij. Het hete uur brak aan en hij besloot opzij van de weg naar een koele plaats te zoeken. Een ogenblik rusten.

De struiken die zich tussen de rotsen hadden gewrongen leken van enige afstand open en doordringbaar en hij had gedacht met de schouder vooruit en de arm voor het gezicht dwars door de groene muur te kunnen breken, maar vlakbij merkte hij dat hij hard en wild aan takken moest rukken om een opening te forceren. Net toen hij dacht dat hij het beter iets verderop kon proberen, schoot er een kromme tak los en kon hij onder de begroeiing door schuiven. Daarachter bleek tussen de rotsen genoeg ruimte te zijn om zich erdoor te persen. Hij was op zoek geweest naar een koele plaats. Hij had gehoopt op het riviertje.

Kruipend tussen rotsen was hij plotseling in een andere wereld terechtgekomen. Een open ruimte omringd door torenhoge rotsen, guirlandes groen langs de wanden, een klein zuiver meer in het midden, een piepklein strand van kiezels en aan de zijkant van het meertje een rond rotsblok, als het hoofd van een reusachtige maartse haas met de oren plat naast de kop. Hoog in de lucht cirkelde een wouw, die zich afvroeg of dat insect daar diep beneden in die trechter tussen die grijze keien eetbaar was. Dit geheime stuk wereld, deze plaats van zon, rots, water en stilte, was een bijna heilige plaats. Het licht viel hier neer en kaatste terug. De struiken vormden een slagschaduw samen met de dieper naar achteren schuilende rotsen. Hij keek naar deze schoonheid en zag de grenzen tussen licht en donker. Dit verblindend helle licht en deze

dramatisch donkere schaduwvlekken: op een of andere manier ging het hierom in zijn leven. Hij deed twee, drie eerbiedige passen naar voren en stond toen doodstil als om onzichtbaar te worden, een doorzichtig, glashelder ijsblok in het stralende zonlicht. Hij was niet alleen.

Iemand zwom in het kleine meer. Althans, iemand kwam uit het water omhoog, plopte briesend boven de oppervlakte en wreef het water uit zijn gezicht en zijn neus. Het was mannelijk en naast de doodstille oeroude rotsen was dit een kind. Het was werkelijk een kind, een dartele jonge vos, een krullenkop boven het glanzende, druipende, aantrekkelijke lijf.

‘Heer, sta me bij,’ bad de volwassene.

Zwemmen in dit water? Kon dat? Hoe diep was het dan en hoe koud was het water? Was dat niet gevaarlijk? Kronkelden er slangen in het water of onder de stenen? Leefde dat joch op de rand van die poel hier? Als een wild dier dat zich bij voorkeur bij het water ophoudt? En wat at hij dan?

Geen kiezel was weggerold, geen hoog dwarrelend blad was langs de wand naar beneden gekruld, geen vogel was in duikvlucht de gewijde ruimte binnengevlogen, en toch keerde het kind zich katachtig om en stonden die twee elkaar plotseling bewegingloos te beloeren. Het was duidelijk dat geen van twee een ander had verwacht. Het was duidelijk dat ze alle twee iets ineenkrompen en iets naar voren bogen met hun bovenlichaam om zich te kunnen verdedigen tegenover een onbekende. Hij dacht: het is een kind. Wat ziet hij er kwetsbaar uit, zo helemaal naakt en

nog glanzend met al die druppels. Het kind vroeg zich natuurlijk af: wat moet hij hier? Hoe heeft hij deze plaats ontdekt? Waar komt hij vandaan en wat komt hij hier doen met die zwarte, onfrisse kleding? Toen zag de oudste een hoopje kleren, tot nu toe niet opgemerkt, dat duidelijk bij de jongen hoorde. Bovenop lag een mes. Een tel later was het kind gewapend en Merisi stond tegenover een gevaarlijk joch. Een gevecht met messen: dat was hij gewend, en hij zag heel goed dat de jongen het wapen onhandig vasthield. Hij deed een stap naar voren en de jongen reageerde schichtig, krampachtig bijna. Het probleem was dat het meertje tussen hen in lag. Dwars door het water waden ging niet: onduidelijk voor de vreemdeling hoe diep het was, en de kleine kon wel zwemmen, maar dan gaf hij zijn rug bloot en kon hij zijn mes moeilijk gebruiken. Langs de andere kant lopen was ook riskant, want dan onttrok het rotsblok de ander aan het oog en wat er dan zou gebeuren kon je niet voorspellen. Dus bleven ze staan tot ook het kind een stap naar voren deed. Hij strekte zijn arm daarbij uit om het mes met de scherpe kant zo dicht mogelijk bij zijn belager te brengen. Maar zo stond hij niet meer stevig.

Plots was het afgelopen, omdat de indringer begon te lachen en zijn lichaam ontspande. De jongen begon met zijn hele lijf te trillen.

‘Hé, wie ben jij? Kleine David of ben je de grote enge Goliath?’ zei de vreemdeling met een Milanees accent. De jongen liet het mes wat zakken, zodat de scherpe punt naar de benen van de ander wees en niet meer naar het heftig kloppende hart.